

Zajímavé nálezy listorohých brouků (Coleoptera: Scarabaeoidea) v západních Čechách

Václav Týr

Žihle 119, 331 65 Žihle; e-mail: vaclavtyr@seznam.cz

TÝR V. 2012: Zajímavé nálezy listorohých brouků (Coleoptera: Scarabaeoidea) v západních Čechách (Interesting faunistic records of Scarabaeoidea (Coleoptera) from western Bohemia). – Západočeské entomologické listy, 3: 1–5. Online: <http://www.zpcse.cz/entolisty/entolisty.html>, 22-1-2012.

Abstract. Findings of the scarab beetles *Odonteus armiger* (Scopoli, 1772), *Psammoporus mimicus* Pittino, 2006, *Euheptaulacus villosus* (Gyllenhal, 1806), *Aphodius (Plagiogonus) arenarius* (Olivier, 1789), *Onthophagus (Palaeonthophagus) medius* (Kugellan, 1792), and *Protaetia (Potosia) fieberi fieberi* (Kraatz, 1880) (Coleoptera: Scarabaeoidea) in western Bohemia are presented in this paper. All known faunistic data of their occurrence in this region are summarized and mapped. Notes on the distribution of the species in the Czech Republic and their biology are given.

Key words: Coleoptera, Scarabaeoidea, Czech Republic, western Bohemia, faunistics

ÚVOD

Průzkum listorohých brouků má v západních Čechách dlouholetou tradici. Až do osmdesátých let 20. století je však publikovaných dat z této části České republiky jen minimum. Jednotlivé údaje uvádí především TESAŘ (1957). První specializované publikace souvisejí s entomologickými aktivitami J. Suchého, který v širším okolí Plzně studoval rozšíření hnojníků rodu *Aphodius* Illiger, 1798 (SUCHÝ 1983) a chrobáků rodu *Geotrupes* Latreille, 1796 (SUCHÝ 1996). Další údaje o listorohých broucích v tomto regionu se objevují v práci Z. Doležala (DOLEŽAL 1988) a pak především v publikacích souvisejících s průzkumy v různých chráněných územích Plzeňského a Karlovarského kraje (např. KEJVAL & BENEDIKT 2009) a rozměrných faunistických příspěvcích k nadčeledi Scarabaeoidea na území České republiky a Slovenska (TÝR 1997, JUŘENA et al. 2000, 2008). Přesto patří západočeský region mezi méně a velmi nerovnoměrně prozkoumaná území v rámci České republiky a na publikaci zásadního charakteru o listorohých broucích teprve čeká. V textu níže uvádím recentní i historické nálezy některých druhů z této skupiny ze západních Čech, které jsou považovány za vzácnější nebo v různé míře ohrožené v důsledku zanikání vhodných stanovišť. Zároveň uvádím všechny mně známé údaje o jejich výskytu na území tohoto regionu a doplňuji je pro názornost faunistickými mapkami pro každý uvedený druh.

MATERIÁL A METODIKA

Sběrná oblast západních Čech je vymezena hranicemi Plzeňského a Karlovarského kraje (v textu jako „západní Čechy“). Nomenklaturu a pořadí druhů uvádím podle práce JUŘENA & TÝR (2008). Číslo v závorce za názvem lokality představuje kód faunistického mapového pole (PRUNER & MÍKA 1996). Použité zkratky: lgt. – sbíral, coll. – sbírka, revid. – revidoval, pers. comm. – osobní sdělení, CHKO – Chráněná krajinná oblast, NPR – Národní přírodní rezervace, PR – Přírodní rezervace, SV – severovýchod. Materiál (pokud není uvedeno jinak) byl určen nebo revidován autorem. V případě soukromých sbírek je sběratel (pokud není uvedeno jinak) shodný s vlastníkem sbírky (např. AS = Arnošt Sieber lgt. et coll.). Seznam sbírek a jejich zkratky: AS – Arnošt Sieber, Klatovy; BMS – Blatské muzeum v Soběslavi; KS – Karel Sýkora, Plzeň; MO – Michal Ouda, Plasy; MR – Miloslav Rakovič, Praha; SD – Stanislav Doležal, Plzeň-Božkov; VB – Václav Benedikt, Plzeň; VD – Václav Dongres, Plzeň; VT – Václav Týr, Žihle; ZA – Zdeněk Andrš, Černošín; ZMP – Západočeské muzeum v Plzni.

PŘEHLED NÁLEZŮ

Odonteus armiger (Scopoli, 1772)
Františkovy Lázně (5840), 1945, 1 ex., bez jména sběratele, coll. BMS (Niedl det.). Radčice u Plzně (6245), 12.VII.1954, 2 ex., A. Sobota lgt., coll. ZMP; 12.VII.1957, 2 ex., A. Sobota lgt., coll. SD.

Plzeň (6246), 7.VII.1932, 1 ex., Petr lgt., coll. SD; 10.VII.1935, 1 ex., 21.VII.1953, 4 ex., oboje A. Sobotka lgt., coll. ZMP. Plzeň-Bolevec (6246), 20.VI.1945, 1 ex., 22.VI.1945, 1 ex., oboje J. Brožík lgt., coll. ZMP. Plzeň-Roudná (6246), VII.1943, 1 ex., J. Suchý lgt., coll. SD. Plzeň-Zábělá (6246), 6.VII.1926, 1 ex., Kock lgt., coll. ZMP; 21.VI.1974, 1 ex., VB. Plzeň-Božkov (6246), 28.VI.2011, 1 ex., SD, 7.VII.2011, 2 ex., SD lgt., coll. MO, 8.VII.2011, 7 ex., SD (1 ex. in coll. VT), 9.VII.2011, 2 ex., SD lgt., coll. KS, 12.VII.2011, 2 ex., VD, 18.VII.2011, 4 ex., SD (1 ex. in coll. VT). Rokycany (6247), 1938, 1 ex., J. Polák lgt., coll. ZMP. Domažlice (6543), bez data sběru, 1 ex., K. Hůrka lgt., coll. ZMP. Folmava, prostor celnice (6643), 90. léta 20. století, 2 ex., E. Janata lgt., místo uložení dokladu není známo (Z. Kejval, pers. comm.). Špičák (6845), 2.VI.1977, 1 ex., M. Král lgt., coll. ZMP.

Druh vyskytující se na biotopech stepního a leso-stepního charakteru, na loukách a pastvinách, na lesních světlinách a pasekách. V České republice se vyskytuje roztroušeně po celém území od nížin až po podhorské oblasti (přibližně do 900 m n. m.). Ze západních Čech citován pouze třikrát: TESAR (1957) – Slatina (6545), TÝR (1997) – Plzeň (6246), TÝR (2010) – Manětín (6045). Uvedené nálezy doplňují údaje o výskytu tohoto druhu v západních Čechách. Nález na lokalitě Špičák (cca 850 m n. m.) je zajímavý z hlediska vertikální distribuce druhu – jde o vý-

skyt při horní hranici nadmořské výšky, dosahované tímto druhem v našich podmínkách. Znamé rozšíření v západních Čechách viz Obr. 1.

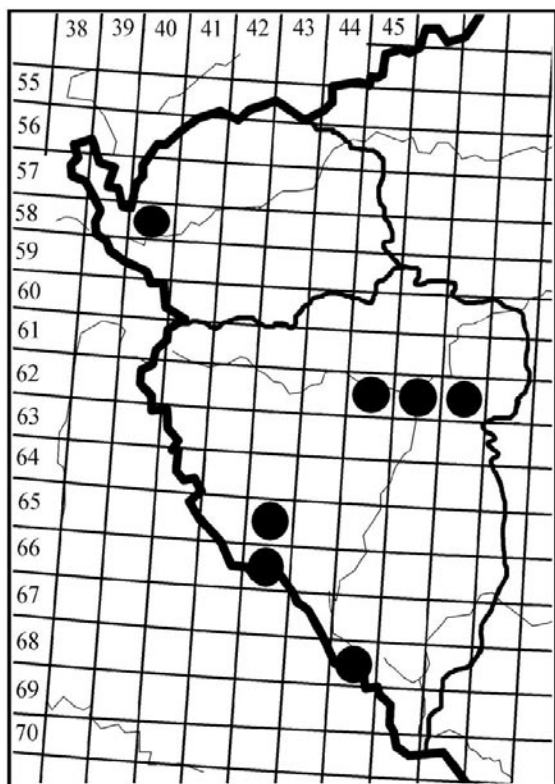
Psammoporus mimicus Pittino, 2006

Prášily, 4 km SV, Frauenthal – řeka Křemelná (6846), 800 m n. m., 5.VI.2011, 1 ex., S. Benedikt lgt., coll. VB. Exemplář byl nalezen vymýváním písečné lavice na břehu řeky (S. Benedikt, pers. comm.). Řeka v této planinové části Šumavy teče v přirozeném korytu s četnými meandry a písečnými nebo šterkovými ná-

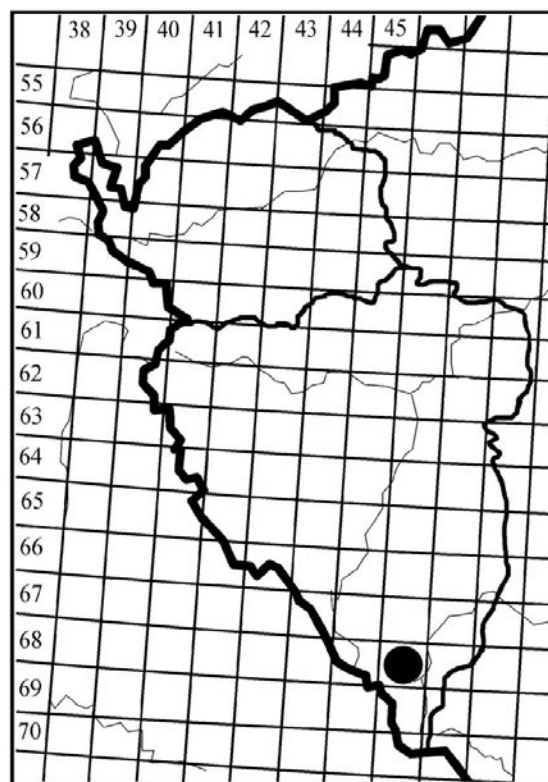

Obr. 2. Řeka Křemelná na lokalitě Frauenthal. Foto: J. Raisová.

Fig. 2. The Křemelná river at the locality Frauenthal. Photo: J. Raisová.

Obr. 1. Výskyt *Odonteus armiger* v západních Čechách.
Fig. 1. Occurrence of *Odonteus armiger* in the western Bohemia.

Obr. 3. Výskyt *Psammoporus mimicus* v západních Čechách.

Fig. 3. Occurrence of *Psammoporus mimicus* in the western Bohemia.

nosy. Otevřená krajina umožňuje dostatečné oslunění břehů (Obr. 2).

V České republice velmi roztroušeně rozšířený, skrytě žijící fytozapofág, preferující výskyt na nenarušených písčitých březích vodních toků a přirozených vodních nádrží (JUŘENA et al. 2008). Ze západních Čech citován pouze jednou: JUŘENA et al. (2008) – Hartmanice (6846). Znamé rozšíření v západních Čechách viz Obr. 3.

Euheptaulacus villosus (Gyllenhal, 1806)

CHKO Slavkovský les, NPR Pluhův bor (5942), 700 m n. m., 12.VI.2011, 6 ex., Z. Andrš lgt., 1 ex. in coll. ZA, 1 ex. in coll. MR, 4 ex. in coll. VT. Exempláře byly nalezeny prosevem stařiny na lesní loučce na hadcovém podkladu (Z. Andrš, pers. comm.). Nález představuje zřejmě vertikální maximum výskytu druhu v České republice. Okolí naleziště má lokálně lesostepní charakter s výchozy hadcových skalek (Obr. 4).

V České republice ostrůvkovitě rozšířený, fytozapofágní druh vyskytující se na lokalitách stepního nebo lesostepního charakteru, na loukách při okrajích lesa a na lesních světlinách (JUŘENA et al. 2008). Ze západních Čech uváděn pouze jednou: TESAŘ (1957) – Doupov (5744). Znamé rozšíření v západních Čechách viz Obr. 5.

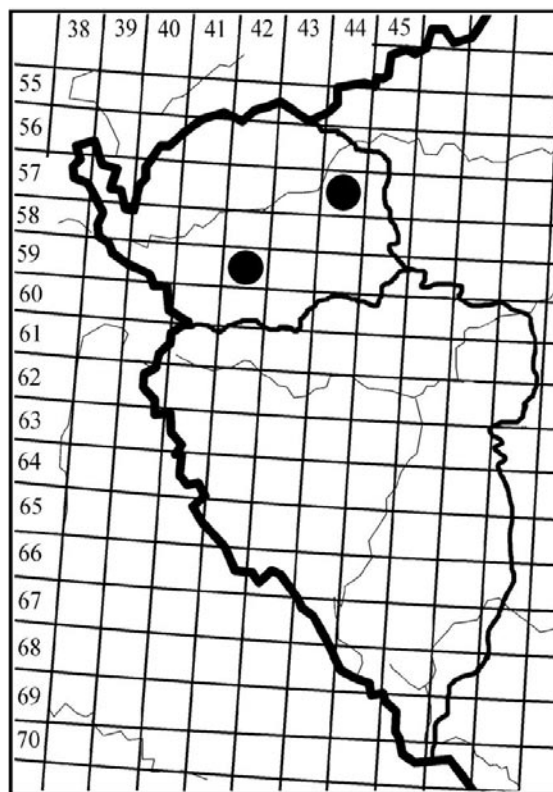
Aphodius (Plagiogonus) arenarius (Olivier, 1789)

Slatina u Chudenic, PR Bělýšovský les (6545), 9.IV.2009, 1 ex., AS.

Koprofágní druh vyskytující se na xerothermních biotopech s písčitým nebo sprašovým podkladem, podle Tesaře (TESAŘ 1957) fakultativní saprofág. Ze západních Čech dosud citován ze dvou lokalit (TÝR 2011): Radčice (6245) a Sušice (6747). Znamé rozšíření v západních Čechách viz Obr. 6.

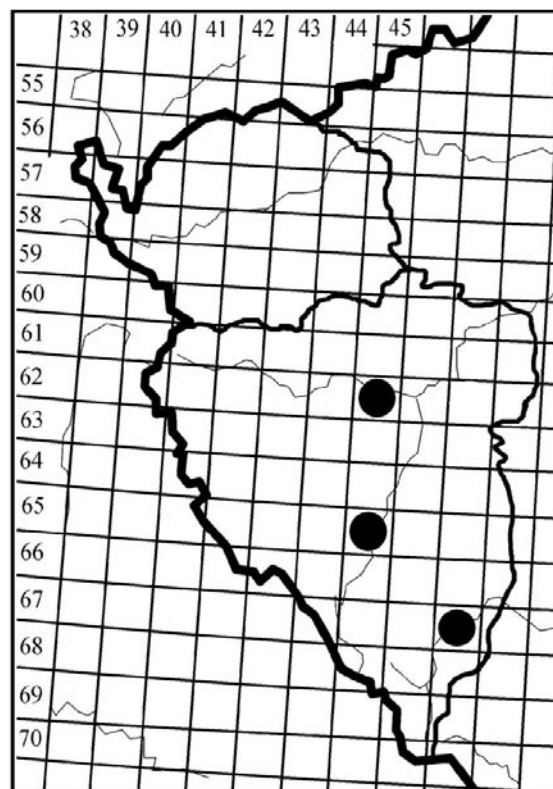

Obr. 4. NPR Pluhův bor, výchozy hadcových skal nedaleko místa nálezu *Euheptaulacus villosus*. Foto: J. Raisová.
Fig. 4. The Pluhův bor National Nature Reserve, serpentine rocks near the locality of *Euheptaulacus villosus*. Photo: J. Raisová.

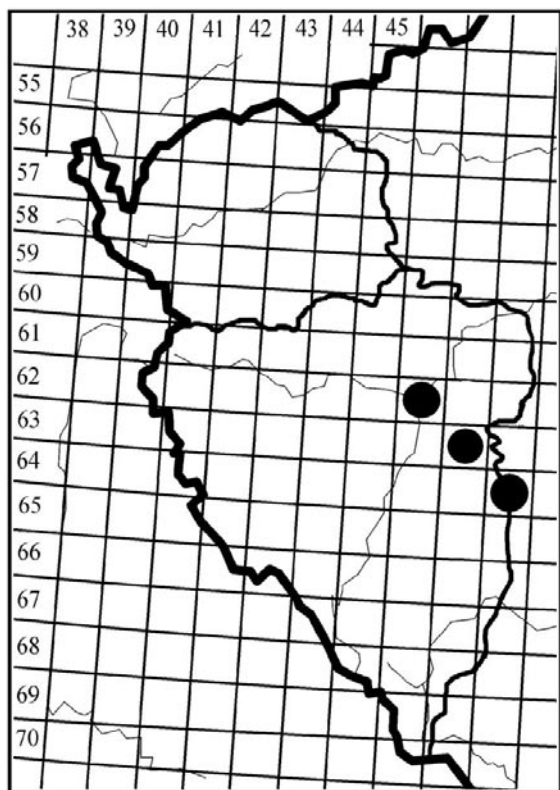

Obr. 5. Výskyt *Euheptaulacus villosus* v západních Čechách.

Fig. 5. Occurrence of *Euheptaulacus villosus* in the western Bohemia.

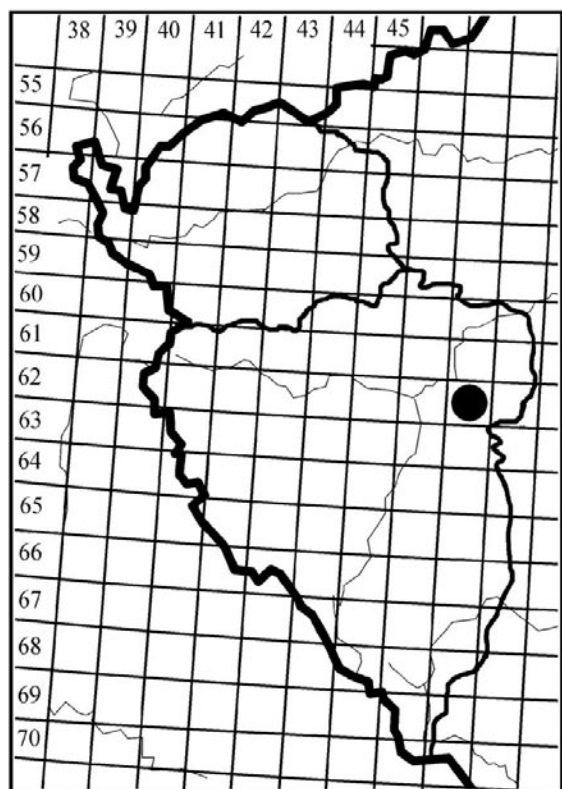

Obr. 6. Výskyt *Aphodius arenarius* v západních Čechách.
Fig. 6. Occurrence of *Aphodius arenarius* in the western Bohemia.

Obr. 7. Výskyt *Onthophagus medius* v západních Čechách.

Fig. 7. Occurrence of *Onthophagus medius* in the western Bohemia.

Obr. 8. Výskyt *Protætia fieberi fieberi* v západních Čechách.

Fig. 8. Occurrence of *Protætia fieberi fieberi* in the western Bohemia.

Onthophagus (Palaeonthophagus) medius (Kugellan, 1792)

Spálené Poříčí (6347), bez data sběru, 1 ex., J. Král lgt., coll. ZMP. Chynín (6448), bez data sběru, 1 ex., J. Král lgt., coll. ZMP.

Druh byl donedávna považován za synonymum k *O. (Palaeonthophagus) vacca* (Linnaeus, 1767) – např. TESAŘ (1957), BARAUD (1992). V nejnovějším seznamu listorohých brouků České republiky a Slovenska (JUŘENA & TÝR 2008) druh není uveden. RÖSSNER et al. (2010) tento druh oddělili od *O. (P.) vacca* mj. na základě rozdílně utvářené přední části clypea a temenních lišt, rozdílnosti v obroubení zadní strany štítu, zbarvení těla a ve tvaru penisu samců. Ze západních Čech dosud publikován pouze jednou: JUŘENA et al. (2008) – Plzeň (6246), uveden jako *O. (P.) vacca* (V. Týr revid.). Známé rozšíření v západních Čechách viz Obr. 7.

Protætia (Potosia) fieberi fieberi (Kraatz, 1880)

Rokycany (6247), 17.V.1948, 1 ex., J. Podaný lgt., coll. ZMP.

Vzácný druh s roztroušeným výskytem v teplejších oblastech téměř celého území České republiky. V Čechách velmi vzácný, na jižní Moravě lokálně poněkud hojnější. Z Čech citován pouze dvakrát (JUŘENA et al. 2000, JUŘENA et al. 2008), ze západních Čech nebyl tento druh dosud uváděn. Známé rozšíření v západních Čechách viz Obr. 8.

ZÁVĚR

V práci jsou uvedeny faunisticky významné, recentní i historické nálezy listorohých brouků *Odonteus armiger*, *Psammoporus mimicus*, *Euheptaulacus villosus*, *Aphodius (Plagiogonus) arenarius*, *Onthophagus (Palaeonthophagus) medius* a *Protætia (Potosia) fieberi fieberi* na území západních Čech (Plzeňský a Karlovarský kraj). U posledně jmenovaného druhu se jedná o první známý údaj pro toto území.

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych poděkoval Jitce Raisové (Plzeň) za poskytnutí fotografií a Jiřímu Skuhrovcovi (Praha) za kontrolu anglického textu.

LITERATURA

- BARAUD J. 1992: Coléoptères Scarabaeoidea d'Europe. Faune de France 78. France et régions limitrophes. – Fédération française des Sociétés de Sciences naturelles et Société linnéenne de Lyon, Paris – Lyon, 856 pp.
- DOLEŽAL Z. 1988: Nálezy druhu *Aphodius foetidus* (Herbst) v Plzni (Coleoptera, Aphodiidae). (Funde der Art *Aphodius foetidus* (Herbst) in Pilsen (Coleoptera, Aphodiidae)). – Zpravodaj Západočeské Pobočky Československé Společnosti Entomologické ČSAV, Plzeň,

- 4–5: 7–8.
- JUŘENA D., BEZDĚK A. & TÝR V. 2000: Zajímavé nálezy listorohých brouků (Coleoptera: Scarabaeoidea) na území Čech, Moravy a Slovenska. (Interesting faunistic records of Scarabaeoidea (Coleoptera) from Bohemia, Moravia and Slovakia). – *Klapalekiana*, 36: 233–257.
- JUŘENA D. & TÝR V. 2008: Seznam listorohých brouků (Coleoptera: Scarabaeoidea) České republiky a Slovenska. (Checklist of Scarabaeoidea (Coleoptera) of the Czech Republic and Slovakia). – *Klapalekiana*, 44 (Suppl.): 3–15.
- JUŘENA D., TÝR V. & BEZDĚK A. 2008: Příspěvek k faunistickému výzkumu listorohých brouků (Coleoptera: Scarabaeoidea) na území České republiky a Slovenska. (Contribution to the faunistic research on Scarabaeoidea (Coleoptera) in the territory of the Czech Republic and Slovakia). – *Klapalekiana*, 44 (Suppl.): 17–176.
- KEJVAL Z. & BENEDIKT S. 2009: Výsledky inventarizačních průzkumů brouků (Coleoptera) v chráněných územích západních Čech v letech 2004–2008. (Results of faunistic surveys of beetles (Coleoptera) of protected areas in Western Bohemia in 2004–2008). – *Erica*, Plzeň, 16: 73–96.
- PRUNER M. & MÍKA P. 1996: Seznam obcí a jejich částí v České republice s čísly mapových polí pro síťové mapování fauny. (List of settlements in the Czech Republic with associated map fields codes for faunistic map system). – *Klapalekiana*, 32 (Suppl.): 1–115.
- RÖSSNER E., SCHÖNFELD J. & AHRENS D. 2010: *Onthophagus (Palaeonthophagus) medius* (Kugelann, 1792) – a good western palaearctic species in the *Onthophagus vacca* complex (Coleoptera: Scarabaeidae: Scarabaeinae: Onthophagini). – *Zootaxa*, 2629: 1–28.
- SUCHÝ J. 1983: Nálezy některých druhů rodu *Aphodius* Ill. (Coleoptera, Aphodiidae) v západních Čechách. (Die Funde mancher *Aphodius*-Arten (Coleoptera, Aphodiidae) in Westböhmen). – *Zpravodaj Západočeské Pobočky Československé Společnosti Entomologické ČSAV*, Plzeň, 1: 3–8.
- SUCHÝ J. 1996: Chrobáci (Coleoptera, Scarabaeoidea, Geotrupidae) v západních Čechách. (Die Mistkäfer (Coleoptera, Scarabaeoidea, Geotrupidae) Westböhmens). – *Erica*, Plzeň, 5: 119–122.
- TESAŘ Z. 1957: Brouci listoroží – Lamellicornia. Díl II. Scarabaeidae – vrubounovití. Laparosticti. Fauna ČSR 11. – Nakladatelství ČSAV, Praha, 326 pp, 16 pls.
- TÝR V. 1997: Příspěvek k faunistice brouků nadčeledi Scarabaeoidea (Coleoptera) Čech, Moravy a Slovenska. (Contribution to the faunistics of Scarabaeoidea (Coleoptera) of Bohemia, Moravia and Slovakia). – *Klapalekiana*, 33: 239–247.
- TÝR V. 2010: Brouci (Coleoptera) Žihle a okolí. 1. část. Lucanidae, Trogidae, Geotrupidae. (Beetles (Coleoptera) in the surroundings of Žihle. Part 1. Lucanidae, Trogidae, Geotrupidae). – *Západočeské entomologické listy*, 1: 16–18. Online: <http://www.zpcse.cz/entolisty/entolisty.html>, 26-3-2010.
- TÝR V. 2011: Faunistické zprávy ze západních Čech – 4 (Faunistic records from western Bohemia – 4). – *Západočeské entomologické listy*, 2: 5–6. Online: <http://www.zpcse.cz/entolisty/entolisty.html>, 17-2-2011.